

100 Jaar Boeli van Leeuwen

De Curaçaose schrijver Boeli van Leeuwen werd geboren op 10 oktober 1922 en zou dit jaar honderd zijn geworden. Ter ere van zijn 'honderdste verjaardag' laat Klaas de Groot in dit artikel de man achter de schrijver zelf aan het woord over dat wat hem in zijn leven heeft beziggehouden, aan de hand van vier bundels verhalen: *Ver weg dichtbij*, *De Ruïne van een kathedraal*, *De taal van de aarde* en *Geniale Anarchie*.

DOOR KLAAS DE GROOT

De teloegang van zijn menselijk lichaam vond Boeli van Leeuwen een treurig gebeuren, dat zei hij in menig interview en

het is met name te lezen in het verhaal 'Een dooie muis', in de verhalenbundel *Geniale Anarchie*. Dat verhaal is een verslag van het bezoek aan een bevriende huidarts die een stukje van de

auteurs neus bevriest en verwijderd. Een nare kwestie die op lichte toon verteld wordt. Wat opvalt is de manier waarop de omgeving van de verteller wordt geschetst, maar ook hoe de verteller zichzelf laat zien. Vooral op het moment van het besef dat zijn lichaam aan een naargeestig proces onderhevig is. Van Leeuwen noemde het ooit 'dit langzame sterven' en zag het als 'een diepe vernedering'.

Maar al is de mens van vlees en bloed verdwenen, het literaire lichaam van Van Leeuwen bestaat nog steeds. Dat lichaam is vooral te ontdekken in vier bundels verhalen: *Ver weg dichtbij*, *De Ruïne van een kathedraal*, *De taal van de aarde* en *Geniale Anarchie*. Om de man achter of in de schrijver te tonen kun je natuurlijk een biografische schets of zelfs een biografie schrijven, maar bij schrijvers zoals Van Leeuwen is het misschien juist interessanter om de auteur zelf aan het woord te laten over zaken en personen die hem in het bestaan bezig gehouden hebben. Zo komt de waarnemer te voorschijn. Bij Van Leeuwen lijkt dat niet moeilijk, omdat een groot deel van zijn proza, en dan vooral de stukken uit eerder genoemde titels gekenmerkt worden door een vertellende stijl die ervoor zorgt dat de lezer dicht in de buurt van de verteller blijft. Een oorzaak is dat in de verhalen het woordje 'ik' zeer vaak voorkomt. Nu zijn er ook zogenaamde ik-romans, maar Van Leeuwen gebruikt nog een paar schrijverstrucs om de lezer vast te houden. Hij richt zich soms letterlijk tot de 'lieve lezer', sterker nog: hij spreekt over 'wij' en laat duidelijk uitkomen dat hij het tegen zijn mede-Curaçaöënaars heeft. Ook de lokale details helpen hier om de contouren van de verteller te tonen.

Het naar de schrijver toe bewegen lukt goed dankzij de meest recente publicatie *Ver weg dichtbij* (2017) met negenentwintig 'radiopraatjes' of cause-riën die hij voor de Wereldomroep hield tussen eind 1951 en half 1954. Ze zijn dus uit de jeugd van zijn schrijverschap. In *Ver weg dichtbij* is de spreker bij de microfoon het meest gedre-

„Ik ben zoals ik ben, nauwelijks denkend aan de duizend wonden. En soms onnoemelijk bezed om één verloren traan.”

FACEBOOKPAGINA BOELI VAN LEEUWEN

ven en het persoonlijkst als hij het over Amsterdam heeft en vooral over Curaçao. In de persoonlijke herinneringen die verteld worden zit heel veel jeugd, zoals in stukken als 'Regen' en 'Geiten'. In het laatste stuk wandelt Van Leeuwen door Parijs en ruikt hij Curaçaose geitengeur, en het heimwee slaat toe. Zeer persoonlijker is het verhaal 'Spaanse Water'. Daarin hangt een dreigende sfeer die sterk inwerkt op het gevoel van verteller Van Leeuwen en op diens vrouw. Wie de visie van de schrijver op zijn persoonlijke band met Curaçao wil begrijpen kan niet om *Ver weg dichtbij*

heen. In die bundel is te lezen hoe een spreker zijn pen slijpt.

Die schrijver is helemaal aanwezig in de bundel *De Ruïne van een kathedraal* uit 1996. De verhalen daarin stammen hoofdzakelijk uit de jaren zestig. Als je de volgorde in 'Ruïne' een beetje wijzigt, ontstaat er een autobiografische trits die bestaat uit de verhalen: 'Gesprek met Jonas', 'Als burger van een ideale staat aan boord van het m.s. Ares' en 'Amsterdam'. Deze trits vormt een reisverhaal dat begint op Curaçao en eindigt in Van Leeuwens lievelingsstad: Amsterdam. Het daadwerkelijke gesprek met Jonas is een zwaar

Boeli van Leeuwen circa 1963.

begin, waarin de schrijver zegt naar Europa te moeten voor zijn tweede boek. Maar Jonas heeft daarover zijn eigen ideeën. Hij wijst Van Leeuwen op diens dromen en op de mens met geheimen. Zelf leeft Jonas tussen de geheimen van God. Hij eindigt heel praktisch. De schrijver kan naar Holland gaan, maar moet na terugkeer met hem komen vissen. De reiziger kan hem dan zijn verhalen vertellen. Van Leeuwen zet daar tegenover: "Wie zijn wijsheid heeft hoeft niet meer te reizen, want in hem woont de rust van het aanvaarden". Een sleutelwoord in dit gesprek is het woord 'geheim'. Iedere Van Leeuwenlezer zal het herkennen. Met het m.s. Ares vaart Van Leeuwen naar Puerto Rico, daar ontmoet hij de vertaalster van de Spaanse *De rots der struikeling*, Ligia Hoetink-Espinal. Zij zal later over dit bezoek schrijven in *Drie Curaçaose schrijvers in veelvoud* (1991). Het drieluik krijgt zijn afsluiting in 'Amsterdam'. Daar 'danst' en 'zingt' de verteller langs grachten en over bruggen en de schrijver eindigt op een lichte manier met een soort Pietje Bell scène.

Na de reizende schrijver lijkt de denkende aan de beurt te komen in de bundeling *De taal van de aarde*. De stukken daarin zijn vooral verbonden door bewondering. Beeldhouwer Cornelis Zitman en auteur Gabriel García Márquez komen aan bod. Naar de meeste bladzijden zijn 'Voor Edward Schillebeecx o.p.' die met zijn boek *Jezus, het verhaal van een levende* Van Leeuwens geloofsleven op een nieuw spoor zette. Het verslag van het leesavontuur begint met een veelzeggende herinnering uit de middelbare schooltijd. Maar het wordt een geloofsbelijdenis waarin de ideeën over de mens Jezus het middelpunt vormen. Al in 1947, toen Van Leeuwen de religieuze verhandeling *De Mensenzoon* publiceerde, was het duidelijk welke rol deze 'mens' in zijn leven zou spelen. In het stuk over Schillebeecx' boek wordt dat vroege essay wel herroepen en zelfs 'blasfemisch' genoemd, maar toch bekruipt de lezer het gevoel dat die herroeping niet volledig is.

Hoe concreet het leven van Jezus voor Van Leeuwen was, blijkt uit de presentatie van twee Curaçaose persoonlijkheden: Ingeborg Zielinski en pater Brenneker. Zij worden getekend als mensen die de liefde van Jezus personifiëren. Maar Boeli van Leeuwen eindigt met een sterk emotionele conclusie gericht op Schillebeecx: „Al hetgeen ik nu doe, geschiedt reeds vanuit een verruimde visie en een nieuwe

hoop, die ik aan hem te danken heb.”

Dan wordt het 1990 en verschijnt *Geniale Anarchie*. Het is een groot publiekssucces met lovende kritieken. De meeste critici benadrukken dat Boeli van Leeuwen zelf aan het woord is en over zichzelf. Zelfs over de tijd voor zijn geboorte, zie het verhaal 'Een groot geheim'. De moeder, niet gehinderd door haar zwangerschap, wil per se naar Curaçao om te bevallen. Ze maakt daarvoor een riskante zeilreis vanaf Aruba. Ze weet namelijk dat de komende Boeli alleen op Curaçao schrijver kan worden. Het stuk 'Mozart in het oerwoud' slaat een brug naar het vroegste werk uit 1947. En die brug is de bewondering voor grote kunstenaars. Met die eerbied begon de schrijver zijn publicitaire leven in twee van de drie krantenstukken in het dagblad *Beurs & Nieuwsberichten*. De drie artikelen zijn tot op heden nooit in boekvorm verschenen. De gemeenschappelijke titel is 'Eenheid van Tegendelen'. De eerste gaat over Rembrandt, de tweede over Beethoven. In het stuk over Beethoven komt ook Mozart aan bod, maar nog niet zo krachtig als in later werk. Het derde stuk met de titel 'De taal der impotenten' is negatief. Voor de schrijvers uit zijn tijd kan Van Leeuwen amper bewondering opbrengen. Zij voldoen niet aan de literaire geloofsbelijdenis die Van Leeuwen al gehad moet hebben, maar in 1960 publiceert: 'Over de taak, de plicht en de liefde van de schrijver'. Nog veel later spelen zijn literaire uitgangspunten een rol als Van Leeuwen het stuk over Salman Rushdie 'Satanic verses', eigenlijk voorbereid voor *Geniale Anarchie*, schrijft. Dat stuk zal niet in die bundel verschijnen, dat heeft een andere oorzaak.

Boeli van Leeuwen (1922-2007)

PRIVÉ ARCHIEF ERVEN VAN LEEUWEN

De vier beschreven boeken.

FOTO KLAAS DE GROOT

En dan de derde 'geloofsbelijdenis, de politieke. Als belangrijkste ambtenaar zat Van Leeuwen natuurlijk heel dicht bij de politici. In de loop der tijd wordt een

bepaald type politicus flink de oren gewassen, maar zijn er ook die op een voetstuk worden geplaatst. Gezaghebber Maikel Gorsira bijvoorbeeld, maar de meest emotionele woorden zijn voor Moises Frumencio da Costa Gomez, ofte wel de 'Doktoor', die door Van Leeuwen bejubeld wordt, onder andere in 'Good Night, Sweet Prince'. De laatste politicus die door de schrijver geëerd wordt, is Miguel Pourier. 'Aartsengel Michaël: aanvoerder van idealisten, padvinders en heilsoldaten', heet het stuk dat in 1994 verscheen in de *Beurs- en Nieuwsberichten*. Deze loftuiting is een geloofsbelijdenis en een waarschuwing. Het slot bestaat namelijk uit een aantal adviezen waarmee Van Leeuwen zich van zijn moraliserende kant laat zien. Tenslotte, behalve het persoonlijk proza is er ook de poëzie, dus het genre dat voor velen het diepste van een schrijver laat zien. Van Leeuwen

maakte zelf maar een bundel: *Tempels in woestijnen*, in 1947, herdrukt in 2014. De openingsregels spreken boekdelen: „Ik ben zoals ik ben, nauwelijks denkend aan de duizend wonden, En soms onnoemelijk bezed om één verloren traan.” Andere gedichten in de bundel waaruit eerbied en bewondering spreekt zijn 'Moeder van mijn moeder' en 'Otrobanda'. In de bundel *Ver weg dichtbij* is het verhalend gedicht 'Masroig' opgenomen dat uit de Spaanse tijd van jurist Van Leeuwen stamt. Pas ver in de jaren tachtig verschijnt zijn laatste gedicht in de krant: 'Patriarch met trio'. Dat gedicht, ook nu pas in boekvorm, is weliswaar deels beschrijvend, maar het is ook lyrisch, doordat het gevuld is met ontzag voor mensen die in de cultuur van Curaçao, een doorslaggevende rol hebben gespeeld.

PATRIARCH MET TRIO

Siram als Privatische casheten.
Tuit en klamnet in amslag,
in lakense pakken gepetst en gewurjd in genialefiose boorden
staan ze daar
als een Picasso
cubistisch in het beeld.
De brede hand van de pianist laat zich gelden
en streelt beschermend de vergetelde toetsen van zijn instrument.
Diepe vrouwen in het tapijt (tira af u riba vuola,
nos lei saka portén).
Maar op de piano
een fluitwiel kleed
waarin gouden bloemen bloeien
Men verwacht iedere seconde het bevel: "Die Augen rechtia!"
Want daar zit de zachte profet,
de Abraham van de familie,
de patriarch met gezag omgord.
Ogen, die op aande alles reeds hebben gezien,
bezonnen maar gebiedend,
formidabel met zijn bizar kalotje op het zware hoofd.
In zijn handen,
geoloid door de zon
en bespikeld als een webu 'i lubi
ligt de toekomst: geschreven muziek!
Broos maar onwrikbaar, een magistrale figuur
lijkt hij op een wijze uit het Oosten
of de leider van een sekte in een obscuur en afgelegen land.
Zijn magistrale wordt vergrout
door een slobberig en stordig pak
en afgetrapte schoenen zonder veters.
Ik ben die ik ben, soek ta ko', makoku.
Hij is een Palm.
En in de schaduw van zijn bissen
hebben wij aovgavuldig de kostbare dadels vogaard:
delicate wabren,
hilsige tumba's
en hoopse mazarka's.
Maak die van ons is en van ons allein.
Die Palm en hun patriarch, tijdloze dragers van onze cultuur.

BOELI VAN LEEUWEN

Eind jaren 80 verschijnt zijn laatste gedicht in de krant: 'Patriarch met trio' (*Beurs & Nieuwsberichten*, 14 maart 1987).